

**ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ МУЗИЧНО-КОНЦЕРТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

У статті висвітлено діяльність державних музично-концертних організацій, що функціонували в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Визначено роль державних органів у регулюванні та плануванні концертної діяльності.

Найбільш повно розкрита робота українського гастрольно-концертного об'єднання Укрконцерт, основна функція якого полягала у влаштуванні гастролей українських театрів, естрадних і філармонічних колективів, окремих виконавців; організації масових музичних свят, концертів, фестивалів мистецтв як на території України, так і за її межами.

Вперше розглянуто діяльність концертних установ, що утворилися після розформування Укрконцерту, зокрема Всеукраїнського центру фестивалів і концертних програм, Українського державного театру пісні, Українського державного центру культурних ініціатив тощо.

Ключові слова: концертна діяльність, музично-концертні організації, Укрконцерт.

На розвиток художньої культури України, зокрема на становлення її концертного життя у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття значно вплинула діяльність музично-концертних організацій. Більшість цих об'єднань працювала на громадських засадах, деякі отримували державну підтримку. Функціонування музично-концертних організацій в Україні у зазначений період наразі залишається не вповні дослідженим. До висвітлення окремих аспектів їх роботи в різний час долучились: В. Довженко, В. Кузик, М. Кузьмін, Й. Миклашевський, М. Ржевська, К. Шамаєва та ін. Деякі відомості знаходимо у друкованих засобах масової інформації: "Вечірній Київ", "Дзеркало тижня", "Культура і життя", "Музика", "Сьогодні".

Мета статті – охарактеризувати діяльність українських державних музично-концертних організацій другої половині ХХ – початку ХХІ століття.

Матеріалами дослідження стали архівні документи, що зберігаються в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтв України.

Починаючи з 1930-х років контроль за плануванням концертної діяльності належав Українському акційному товариству "Укрфіл" (сформовано у 1928 році). Гастроли українських виконавців здійснювались через обласні філармонії, а пізніше через Укрконцерт – державне українське гастрольно-концертне об'єднання, утворене в Києві у 1959 році (Постанова Ради Міністрів УРСР від 25.08.1959 за №1296 і Наказ Міністра культури УРСР від 11.11.1959 за №529-В) [11]. Робота Укрконцерту передбачала організацію, планування гастролей естрадних і філармонічних колективів, концертних бригад, українських театрів, окремих виконавців по Україні та за її межами. Основною метою створення було пропагування найкращих творів вітчизняного мистецтва та класичної спадщини серед широких верств населення [12].

Укрконцерт влаштовував масові театралізовані вистави та концерти. У його складі працювало близько 350 артистів різних жанрів: співаки, артисти-розмовники, акробати, танцівники, музиканти-інструменталісти та ін. [13]. Об'єднання представляло широкій аудиторії не тільки розважальну, а й академічну і народну музику, класичний балет, поетично-драматичні жанри. Його артисти були постійними учасниками спеціальних концертів, присвячених відзначенню ювілейних дат, фестивалів мистецтв, оглядів, конкурсів, масових музичних свят Києва та інших міст.

На базі Укрконцерту активну творчу роботу проводили Н. Белецька, Є. Березін, Р. Борисюк, В. Вронський, А. Демиденко, В. Дідух, В. Дубок, В. Захарченко, Є. Ігнатів, М. Іконник, І. Карабиць, І. Кириліна, П. Морозенко, І. Поклад, В. Приліпченко, Є. Пруткін, В. Реус, Ю. Рибчинський, І. Сіньовий, Л. Сілаєв, В. Тимохін, Ю. Тимошенко, О. Харченко, Б. Шарварко, В. Яковчук.

Колективи Укрконцерту представляли різноманітні музичні жанри та напрямки. Зокрема, можемо назвати такі як: Ансамбль класичного балету, Ансамбль драми і комедії, Духовий оркестр, Естрадно-симфонічний оркестр, Камерний хор ім. Б. Лятошинського, "Київська естрада", "Кияни", "Мальви", "Мрія", Мюзик-хол, "Явір", "Очима молодих", Театр драми і комедії, Театр історичного портрету, Театр пісні, Театр поезії тощо [14]. Програми їх концертів мали назви: "Якщо Вітчизна накаже", "Мир усім, хто трудиться", "Любов, комсомол і весна" і т. д. [2, 6].

Колективи 23 обласних і 2 республіканських філармоній Укрконцерту щорічно давали понад 70 тис. концертів, які відвідали 17–20 млн. слухачів. При цьому майже 20 тис. концертів проводились в сільській місцевості: їхня аудиторія налічувала близько 5–6 млн. слухачів [1, 38].

Від самого початку роботи здійснювався серйозний владний контроль за якістю виконання та художньою наповненістю репертуару всіх солістів, художніх колективів. Зокрема, у Постанові ЦК КУ "Про міри з покращення концертної діяльності" від 13.05.1986 № 176 наголошувалось на зростанні ролі музичного мистецтва, необхідності підвищувати вимоги до ідейно-художнього рівня і якості виконання творів, включених в концертні, телевізійні та радіопроекти. Особливу увагу вимагали приділяти змісту концертів, які проводяться для дитячої і молодіжної аудиторії.

Особливо жорстко це питання постало після червневого Пленуму ЦК КПРС 1983 року, на якому обговорювався стан і перспективи розвитку естрадно-концертної діяльності. Робота Укрконцерту у цьому напрямі була піддана критиці. Для усунення недоліків затвердили новий склад художньої ради, до якої ввійшли народні артисти СРСР – В. Вронський, В. Ковтун, Г. Туфтіна; народні артисти УРСР – Ф. Глушенко, В. Тимохін; композитори – І. Карабиць, Л. Колодуб; поет М. Ткач. До плану роботи було введено гастролі за кордоном.

Особлива увага приділялась впорядкуванню гастрольної діяльності, зокрема питанням відповідної документації. Поширеним явищем у роботі концертних організацій було скасування музичних заходів. Тому керівництва Укрконцерту, Росконцерту та Союзконцерту внесли пропозицію до Міністерства культури СРСР про спрощення цієї досить складної процедури. Міністерства культури СРСР та УРСР і Союзконцерт зобов'язали концертні заклади республіки надсилати листи-заявки, програми, кошториси для оформлення гастрольних посвідчень на концерти за межами України не лише до Союзконцерту, але й до Укрконцерту. Такі заходи були необхідні для випадків, коли відмінялась програма, що пропонувалась до союзного графіку, або унеможлилювався виїзд артистів на маршрут. Тоді Укрконцерт міг своєчасно проінформувати про це відповідні центральні керівні організації і вжити заходів, щоб заплановані концерти відбулись.

3 квітня 1986 року Укрконцерт відмінив практику дублювання посвідчень Союзконцерту на ввезення програм у республіку, а також не оформлював артистам дозвіл на планові гастролі через складність таких бюрократичних процедур [5, 6].

Фінансова сторона діяльності Укрконцерту також викликала гострі питання. Це було зумовлено рядом чинників, найважливіший з яких – незбалансована система планування, що підтверджують слова тодішнього директора організації О. Круковського: "Союзні та республіканські гастрольно-концертні установи займались виключно щорічним перерозподілом нормованої кількості виступів виконавців, яким їх на своїй території забезпечити не вдається. До того ж, право на позареспубліканські концерти мають артисти, внесені в спеціальний список, який раніше щороку переглядався Міністерством культури СРСР, а нині поповнюється без цього і збільшився у кілька разів на шкоду якості" [5, 6].

За рік до початку планового періоду всі концертні заклади країни повинні були подавати до відповідних установ, а також Союзконцерту, заявки про організацію виступів своїх виконавців за межами області. У переважній більшості ці заявки не включали імена найпопулярніших артистів. Їх направляли на гастролі філармонії за вигідними для себе умовами, домовляючись з концертною організацією, тобто приймаючою стороною. І лише після завершення гастролей оформлялась документація. Так виникав щорічний додатковий план під назвою "міжреспубліканський обмін". По УРСР цей план був удвічі більшим за основний. Як наслідок, у союзні та республіканські плани потрапляли маловідомі виконавці, через що часто виникали конфлікти. Зазначимо, що із запланованих на 1987 рік 17 тис. концертів, запропонованих філармоніями, згоду отримали лише на 12 тис. Для досягнення середнього річного обсягу концертів доводилось організовувати кількатисячні виступи "...не включених до плану "зірок"" [2, 6].

Такий стан справ породжував фінансові негаразди, адже відсутність на афішах популярних імен робила концерти філармоній збитковими. Міністерство фінансів УРСР відмовляло у дотаціях, що зумовлювало потребу в додаткових комерційно вигідних концертах на великих майданчиках.

У листопаді 1987 року Рада Міністрів УРСР видала розпорядження "Про реорганізацію Українського гастрольно-концертного об'єднання Укрконцерт". Головними функціями об'єднання було визначено планування, організацію і контроль гастрольно-концертної діяльності на території республіки, проведення фестивалів, конкурсів, концертних заходів республіканського значення, спрямування й аналіз разом з місцевими органами культури організаторсько-творчої діяльності філармоній. Оголошувалося також про створення в столиці окремої концертної організації Київконцерт [15], підпорядкованої Головному управлінню культури Київського міськвиконкому. У процесі реорганізації з Укрконцерту до складу Київконцерту перейшли деякі художні колективи та окремі концертні виконавці.

Директором Київконцерту був призначений І. Завгородній. У публікації в газеті "Вечірній Київ" за 7 січня 1988 року він розповів, що перші кілька місяців становище організації було досить хитким через відсутність відповідної матеріальної бази, нормального приміщення, неможливість вчасно отримувати концертні костюми, реквізити тощо. На той час при організації працювало вже 20 творчих колективів, близько 400 артистів. Для їх репетицій було відведено всього три кімнатами. Такі умови дозволяли керівникам колективів лише зібрати всіх артистів і поставити їм творче завдання. Прибуток за перший рік існування становив 4,5 млн. рублів, але навіть така сума не могла бути достатньою через відсутність нормальних умов для плідної роботи [4].

Діяльність Укрконцерту фінансувалася й відповідним чином контролювалася державою. Проявом контролю на найвищому рівні стало обговорення відповідності діяльності об'єднання настановам щодо так званої "ідеологічної роботи", сформульованим у рішеннях пленуму ЦК КПРС 1983 року. Тодішньому міністру культури УРСР С. Безклубенку було доручено усунути недоліки у роботі з кадрами концертних організацій та приділити пильну увагу сценічному репертуару. Особливе занепокоєння висловлювалося щодо рівня репертуару естрадного.

Для посилення контролю за організацією концертно-гастрольної діяльності художніх колективів Укрконцерт отримав вказівку створити при відділі естради художню раду, функції якої полягали у контролі за діючим репертуаром, створенні програм естрадних колективів і виконавців об'єднання.

Після розформування Укрконцерту в 1993 році, яке пройшло в умовах докорінних змін соціокультурної ситуації в Україні, майже одночасно утворилось кілька конкуруючих гастрольно-концертних організацій: Всеукраїнський центр фестивалів і концертних програм, Український державний театр пісні, Український державний центр культурних ініціатив [6].

Всеукраїнський центр фестивалів і концертних програм був створений за ініціативи провідного спеціаліста Укрконцерту, Народного артиста України Б. Шарварка [10]. З його іменем пов'язана організація культурної програми в рамках проведення Року України в Росії, проведення Днів України на фестивалі "Слов'янський базар" у Вітебську тощо. Протягом тривалого періоду Б. Шарварко був головним постановником масштабних масових заходів, урочистих урядових і ювілейних концертів. Завдяки його величезному досвіду й особистим зв'язкам як у Києві, так і у Москві. Керівництво Центру планувало зробити основною базою для проведення своїх концертів Палац "Україна", однак ця ідея не була підтримана міністерством [6].

Керівником Українського державного театру пісні став народний артист України М. Мозговий (1994–1999). Серед найбільш значних акцій театру можемо назвати програму "Новорічне рандеву під куполом цирку", що здобула широкий культурний резонанс [6].

Український державний центр культурних ініціатив був створений під егідою Міністерства культури. Керівник – М. Буряк. Головною метою діяльності центру було визначено відродження культурної спадщини, популяризацію сучасних досягнень мистецтва і входження України у світовий культурний процес, підтримку академічного мистецтва. У відповідності до стратегічних завдань вже за перший рік свого існування центр ініціював і реалізував ряд акцій, присвячених творчості І. Котляревського, Г. Сковороди, Б. Лятошинського, В. Довженка. Передбачалося, що державне фінансування таких заходів має підкріплюватися коштами меценатів і спонсорів, залучення яких також стало завданням центру.

У 2002 році генеральним директором центру став Заслужений діяч мистецтв України В. Куцевалов, який водночас очолив державні підприємства "Український державний центр мистецтв" та "Укрдержконцерт", казенне підприємство "Державний гастрольно-концертний центр України", всеукраїнську молодіжну громадську організацію "Україна-фестиваль". Спектр діяльності даних організацій широкий: від організації різноманітних звітних концертів, урядових та масово-видовищних заходів, художніх виставок, гастролей академічних, фольклорних і естрадних виконавців до створення та пропагування національного культурного продукту.

Укрдержконцерт було створено наприкінці 2003 року за ініціативи Міністерства культури і мистецтв з метою підвищення професійного рівня організації концертної діяльності. Рішення було зумовлено тим, що артисти, які збирались в турне, змушені були самі турбуватись про рекламу, знаходити спонсорів, отримувати дозволи на проведення концертів у кожному місті, що не залишало часу для занять творчістю. Часто до процесу залучались випадкові люди-непрофесіонали, що негативно впливало на рівень концертів.

Відповідальність за налагодження цієї системи взяв на себе Укрдержконцерт: в кожній області України працюють управління культури, філармонії, будинки культури, а в них – адміністратори з великим досвідом роботи. Втім, як зазначає В. Куцевалов, працюють вони в умовах відсутності нормального фінансування [7].

З 2004 року, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку організації та проведення гастрольних заходів" від 15.01.2004 № 35, для проведення гастрольного заходу його

організатору необхідно отримати свідоцтво. Водночас, наявність такого свідоцтва не гарантує високого професіоналізму артиста, адже припинили існувати художні ради, які дуже ретельно відбирали виконавців.

Згідно з вищезазначеною Постановою, проведення гастрольних заходів (за винятком благодійних акцій) передбачає оплату організаторами податків до бюджету, що дає можливість для фінансування філармоній, розширення галузі. Державна фінансова підтримка гастрольної діяльності здійснюється за рахунок коштів загального та спеціального фондів Державного бюджету України і місцевих бюджетів. Спеціальні фонди формуються від збору за проведення гастрольних заходів. Розподіл коштів ведеться на конкурсних засадах. Для цього створюються спеціальні експертні ради, до яких входять видатні діячі мистецтва і культури. Рішення про надання фінансової підтримки приймає Міністерством культури України.

У 2010 році всі відповідальні за проведення культурних заходів державні підприємства були об'єднані в єдину казенну структуру – Укрдержконцерт [3].

Сьогодні в Україні зареєстрована велика кількість концертних установ, серед яких: "Дніпроконцерт" (Дніпропетровськ), гастрольно-концертне об'єднання "Рухконцерт" (Київ), ТОВ "Концертне агентство "Нова"" (Київ), ДП "Українська державна концертна компанія" (Київ), Державне гастрольно-концертне об'єднання "Чорне море" (Севастополь), ТОВ Концертно-комерційний центр "Шлягер" (Тернопіль) тощо. Цей перелік можна було б продовжити низкою приватних підприємств, робота яких спрямована у тому ж напрямку.

Отже, починаючи з другої половини ХХ століття, державне українське гастрольно-концертне об'єднання Укрконцерт повністю координувало роботу в галузі концертної діяльності. Після його розпаду почали з'являтися установи, функціонування яких підпорядковувалося новим ринковим відносинам, за яких держава виступає одним із спонсорів. Крім того, утворилася низка фірм, що займаються влаштуванням різноманітних мистецьких заходів.

Використані джерела:

1. Безклубенко С. Д. Розвиток культури в Українській РСР / С. Д. Безклубенко. – К. : Політвидав України, 1981. – 119 с. – С. 38.
2. Беляев І. Реконструкція естради: естрадно-концертна діяльність Укрконцерту / І. Беляев // Культура і життя. – 1983. – 11 грудня. – С. 6.
3. Вергеліс О. МКТ створить казенне підприємство "Укрдержконцерт" / О. Вергеліс // Дзеркало тижня. – 2010. – 10 квітня. – № 14.
4. Завгородній І. Київконцерт: кроки перші, тернисті / І. Завгородній // Вечірній Київ. – 1988. – 7 січня.
5. Круковський О. Навіщо потрібен Укрконцерт / О. Круковський // Культура і життя. – 1987. – 15 березня. – С. 6.
6. Минко Я. Укрконцерт почил в бозе. Что дальше? / Ярослав Минко. – Зеркало недели. – 1995. – № 8 (21) февраля – 4 марта.
7. Пора повышать "планку нашей эстрады" // Сегодня. – 2004. – № 11 (1655). – 19 января.
8. Трибушний О. Концертна діяльність : шляхи розвитку / О. Трибушний // Музика. – 1987. – № 1. – С. 1.
9. Чудний В. Уроки шефства / В. Чудний // Культура і життя. – 1987. – 12 липня. – С. 3.
10. Шарварко Б. Концертні жнива / Б. Шарварко // Музика. – 1973. – № 6. – С. 22.
11. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України, м. Київ (ЦДАМЛМ України), Українське гастрольно-концертне об'єднання Укрконцерт, ф. 504, оп. 1, спр. 1, 2 арк.
12. ЦДАМЛМ України, Українське гастрольно-концертне об'єднання Укрконцерт, ф. 504, оп. 1, спр. 1, арк. 1, с. 3.
13. ЦДАМЛМ України, Українське гастрольно-концертне об'єднання Укрконцерт, ф. 504, оп. 1, спр. 2, с. 2.
14. ЦДАМЛМ України, Українське гастрольно-концертне об'єднання Укрконцерт, ф. 504, оп. 1, спр. 1, арк. 1, с. 4–5.
15. ЦДАМЛМ України, Українське гастрольно-концертне об'єднання Укрконцерт, ф. 504, оп. 1, спр. 2, арк. 1, с. 3.

Левко Вероника Ивановна, аспірант

Деятельность государственных музыкально-концертных организаций в Украине во второй половине ХХ – в начале ХХІ столетия

В статье освещена деятельность государственных музыкально-концертных организаций, функционировавших в Украине во второй половине ХХ – в начале ХХІ столетия. Определена роль государственных органов в регулировании и планировании концертной деятельности.

Наиболее полно раскрыта работа украинского гастрольно-концертного объединения Укрконцерт, основная функция которого состояла в устройстве гастролей украинских театров, эстрадных и филармонических коллективов, отдельных исполнителей; организации массовых музыкальных праздников, концертов, фестивалей искусств как на территории Украины, так и за ее пределами.

Впервые рассмотрена деятельность концертных учреждений, которые образовались после расформирования Укрконцерта, в частности Всеукраинского центра фестивалей и концертных программ, Украинского государственного театра песни, Украинского государственного центра культурных инициатив и т.п.

Ключевые слова: концертная деятельность, музыкально-концертные организации, Укрконцерт.

Veronica Levko, Postgraduate student

Activity of the State Musical Concert Organizations of Ukraine in the Second Half of 20th – Beginning 21st Century

The article for the first time highlights the activity of public music concert organizations that operated in Ukraine in the second half of 20th – beginning of 21st century.

The author most thoroughly disclosed work of Ukrainian touring and concert organization "Ukrconcert." The main function of this structure was to arrange tours of Ukrainian theaters, vaudeville and philharmonic bands, individual artists, organizing massive music festivals, concerts, art festivals both in Ukraine and abroad.

This institution was established to popularize and promote the best works of native art and classic heritage among the masses. Repertoire policy of the concert brigades was controlled by special artistic councils whose members were responsible for the selection of substantiated works, and the quality of their performance.

"Ukrconcert" was completely dependent on "Soyuzconcert." The later served as the sole focal centre of the concert on the device in the USSR. It was his leadership took the decision to Ukraine tours of various foreign artists, teams, or lack thereof. According to the "Soyuzconcert" received all the funds collected from artistic activities.

The issue of financing of the concert institutions rather acutely since 1990th government grants are not able to function normally given to subjects of culture and art. Got a question about the transition of organizations to complete samookupannya. It is served as a main reason for the termination of the "Ukrconcert."

At the same time begin to form a completely new competitive touring and concert organizations which were led by experienced leaders in the field of arts.

One of the first was the "Ukrainian State Centre of Festivals and Concerts" created by leading specialists of the former "Ukrconcert", directed by Boris Sharvarko. For a long time he had a monopoly in the festive productions government, anniversary concert, held at the same circuit that suit senior management. Most of them took place in the Palace "Ukraine", although in the future this place and became the main base for the job, despite all efforts to the head. Center had a huge uncontrolled means. Owing to the commercial activities the organization had quite a stable financial position.

Quite a wide range of activities covered and the other self-supporting organization – "Ukrainian State Theater Of Song" under the soloist 'Ukrconcert "singer N.Mozgovyi. Many creative actions have significant cultural impact.

"Ukrainian State Centre of Cultural Initiatives" was formed under the auspices of the Ministry of Culture. The main purpose of his work proclaimed the revival of cultural heritage, promotion of contemporary art and achievements of Ukraine's integration into the global cultural process. In line with the strategic objectives of the Centre, whose purpose from the beginning was primarily to support academic art is the first year of its existence it has initiated and implemented a number of events dedicated to art I. Kotlyarevskiy, H. Skovoroda, V. Dovzhenko B. Lyatoshinsky. Public funding their little backed up funds patrons and sponsors, which also was bringing objective of the Centre.

Since 2002 "Ukrainian State Centre of Cultural Initiatives" was under the honored artist of Ukraine V. Kutsevalov.

Thus, since the second half of the twentieth century, Ukrainian state touring and concert association "Ukrconcert" was the only organization that for a long time fully coordinated work in live performances.

After the disbandment of "Ukrconcert" began to emerge new institutions, the operation of which was subject to the new market economy, where the state has been one of the sponsors. Also formed a number of companies involved in arranging various artistic events.

Key words: concert activity, music and concert organizations, Ukrconcert.